

Ключевые слова: лексические особенности, художественное произведение, французский перевод, приёмы перевода

Kyrylova V., PhD Student,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kiev

**THE REPRODUCTION OF THE LEXICAL PECULIARITIES
OF THE ARTISTIC LANGUAGE OF MYKHAILO KOTSIUBYNSKY
IN THE FRENCH TRANSLATIONS MADE BY EMILE KRIUBA**

The article investigates the research of the lexical peculiarities of Mykhailo Kotsiubynsky's artistic language and its reproduction in the French translations made by Emile Kriuba. The most common translation methods used to preserve the peculiarities of the artistic language of Ukrainian writer in the French translation are analysed.

Key words: lexical peculiarities, work of art, French translation, methods of translation

УДК 81'255.4=111=161.2

Кисіль А., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

**ЧАСОПРОСТІР В РОМАНІ ДІАНИ СЕТТЕРФІЛД «ТРИНАДЦЯТА
ЛЕГЕНДА» ТА ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

У статті розглядаються авторські засоби вираження часових і просторових характеристик роману Діани Сеттерфілд «Тринадцята легенда» та аналізуються способи їх передачі в українському перекладі. Зроблено висновок, що роман є спробою створити новий вигаданий хронотоп, в якому часопростір розкривається за власними законами, запровадженими авторкою.

Ключові слова: час, простір, хронотоп, постмодернізм, анти-хронотоп, переклад.

Друга половина ХХ століття була ознаменована приходом нового мистецького напрямку – постмодернізму. Відбуваються відчутні зміни у сферах культури, мистецтва та літератури. Зокрема, в літературі починають з'являтися твори нового типу, для яких характерні такі основні риси як: переплетення стилів оповіді, поєднання різних жанрових різновидів, відсутність ієрархічних зв'язків, універсальність, інтертекстуальність, звертання до досвіду попередніх літературних течій та епох. Складна хаотична побудова, можливість прочитання на різних рівнях, відсутність чітко встановлених рамок та характеристик – все це справжній виклик, перевірка на професіоналізм для перекладача, що береться за відтворення унікальних рис даних творів.

Впливом постмодернізму позначений і дебютний роман англійської письменниці Діани Сеттерфілд «Тринадцята легенда». Своєрідність твору, зразка європейського постмодернізму, й складне завдання, що полягає у відтворенні його унікального хронотопу, зумовлює актуальність теми дослідження.

М.Бахтін увів поняття «хронотоп» ще у 30 рр ХХ ст., хоча широкого розголосу і популярності його теорія здобула у 70 рр ХХ ст. Він визначив хронотоп як вагомий взаємозв'язок часових і просторових відношень, художньо освоєних в літературі [1, с. 234]. І хоча М.Бахтін вважав, що основним у хронотопі є час, важливим є його трактування часово-просторових відносин у нерозривній єдності.

В літературно-художньому хронотопі просторові і часові ознаки зливаються в осмислене і конкретне ціле. Час стискається, ущільнюється, стає художньо-зримим; простір же втягується в рух часу. Властивості часу розкриваються у просторі, а простір осмислюється і вимірюється часом [1, с.235].

М.Бахтін зауважує, що термін «хронотоп», запроваджений і обґрунтований у теорії відносності Ейнштейна, переноситься в літературу у вигляді метафори, оскільки той спеціальний зміст, який він має в теорії відносності не є важливим – важливим є прояв нероздільності простору і часу в хронотопі (час як четвертий вимір простору) [1, с. 235]. Хронотоп визначає і жанр, і образ людини, і сюжет. Можна сказати, що чистій «вертикалі» і «горизонталі» М.Бахтін протиставляє хронотоп, який вміщує у собі обидві координати і утворює особливу «об'ємну» єдність.

Звичні уявлення про хронотоп як органічну цілісність сюжетних відношень в розумінні М.Бахтіна не зовсім спрацьовують при аналізі текстів постмодернізму, де подається новий тип семантичної структури.

Проблемою вивчення хронотопу художнього твору займалися М.Лейтес, І.Єгорова, Б. Мейлах, З. Тураєва, окрім того низка українських учених (Е. Свенцицька, Л. Цибенко, Н. Москаленко, С. Скиба) торкається цієї теми у своїх дисертаціях. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що ми розглядаємо хронотоп, який виходить за рамки стандартного зображення часу і простору в художньому творі, оскільки він функціонує відповідно до принципів, визначених світоглядно-мистецьким напрямом постмодернізму.

Метою роботи є охарактеризувати, наскільки точно перекладач окреслив час і простір твору, дослідити основні стратегії та засоби їх відтворення, а також загалом оцінити ступінь адекватності українського перекладу.

На початку роману простір головної героїні, Маргарет Лі, обмежений стінами книжкової крамниці, власником якої є її батько. Букіністична крамниця є одночасно і місцем роботи, й місцем проживання, й місцем для відпочинку, відведення душі, а в дитинстві вона ще й виконувала функції альма-матер, при чому робила це ефективніше за будь-який навчальний заклад:

«I learned my alphabet in this shop. My father walking along the shelves, me in his arms, explaining alphabetization at the same time as he taught me to spell...The shop was both my home and my job. It was a better school for me than school ever was, and afterward it was my own private university. It was my life» [2, с.12]

«У нашій крамниці я вивчила абетку. Тато походжав біля полиць, тримаючи мене на руках, і вчив мене вимовляти слова по літерах, одночасно пояснюючи принцип роз-

ташування книжок за абеткою...Наша крамничка була мені і домівкою, і робочим місцем. Вона була для мене **школою**, набагато кращою за ту, до якої я ходила, а згодом стала моїм власним приватним **університетом**. Крамниця була моїм **життям**» [3, с. 22]

Вживаючи слово «school», авторка вкладає в нього не стільки буквального сенсу (школа – як навчальний заклад, приміщення, де проходять заняття), скільки абстрактний, маючи на увазі швидше досвід, набуті героїнею знання та час, коли ці знання здобувалися. Щоб підкреслити, що із плином часу знання поглиблювалися було вжито слово «university» (порівняйте з архаїчним значенням українського виразу «мої університети»). Фраза «It was my life» стосується вищезазначених періодів з життя персонажа, аніж власне крамниці, як це відображено в українському перекладі.

«My researches had taken me to London and, once or twice, across the Channel to libraries and archives in Paris» [2, с.33]

«У моїх літературно-дослідницьких справах мені доводилося їздити до Лондона, а ще двічі чи тричі – через Ла-Манш до паризьких бібліотек та архівів» [3, с. 47]

З тексту оригіналу чітко зрозуміло, що його авторка – англійка, і веде оповідь зі своєї, чисто англійської, перспективи: на позначення протоки Ла-Манш вона вживає суто англійську назву «the Channel», вжити яку б навряд чи спало на думку французу чи взагалі будь-якому іншому європейцю. В українському перекладі ця дрібна, проте важлива, деталь не відтворена, що призводить до того, що кути сприйняття інформації не збігаються й відбувається певний лінгвокультурний зсув.

Середовище Маргарет, біографа-аматора, складається не стільки з людей (їх тут зовсім мало: батько – палкий прихильник книг і вічно недужа мовчазна мати, компанії якої головна героїня воліє уникати), скільки з книжок, мовчазні сторінки яких заміняють будь-яке живе спілкування :

«It took me a whole summer of mornings, but at the beginning of September, when school started, every lost book had been found, every misplaced volume returned to its home. Not only that, but-and in retrospect, this is the thing that seems important-my fingers had made contact, albeit briefly, with every book in the shop» [2, с. 14]

«Упродовж цілого літа я щоранку копирсалася у книжках, і на початок вересня виявилось, що кожену загублену книжку знайдено і всі томи повернено на їхні місця. Це було важливо; але тепер, коли минуло стільки років, я розумію: це важливішим для мене було навчитися розпізнавати пальцями кожен корінець на сотнях полиць. Тепер для цього мені вистачає одного перебіжного дотику» [3, с.24]

В оригінальному тексті словосполучення «whole summer of mornings» містить в собі синекдоху, де родові поняття «days» замінюється видовим поняттям «mornings». Перекладач ігнорує цей троп і передає його значення цілком нейтрально – «упродовж цілого літа щоранку».

Якщо уважно звернути увагу на контекст оригінального речення, то можна помітити, що англійське речення «It took me a whole summer of mornings, but at the beginning of September, when school started, every lost book had been found, every misplaced volume returned to its home» містить причинно-наслідковий зв'язок: у вересні в школах починаються заняття, а значить, діти відвідують уроки і вже не ходять

до крамниці розглядати книжки та не переставляють їх місцями. В українському перекладі про початок занятя в школах нічого не сказано, а отже, причинно-наслідковий зв'язок втрачено: неможливо логічно пов'язати між собою початок вересня і лад, який панує в крамниці.

Англійський маркер «in retrospect» містить в собі значення звернення до минулого, його огляду з відстані років, порівняно із ним вираз «коли минуло стільки років» звучить дещо нейтрально. Замість нього можна було б вжити «озираючись на минулий досвід», «обдумуючи своє минуле».

Після отримання Маргарет запрошення до маєтку Віди Вінтер, що у Йоркширі, просторові рамки твору розширюються, простір неначе підлаштовується під часову подорож із теперішнього в минуле:

«Yorkshire was a county I knew only from novels, and novels from another century at that. Once we left the town behind, there were few signs of the contemporary world, and it was possible to believe I was traveling into the past at the same time as into the countryside. The villages were quaint, with their churches and pubs and stone cottages; then, the farther we went, the smaller the villages became and the greater the distance between them until isolated farmhouses were the only interruptions to the naked winter fields. At last we left even the farmhouses behind and it grew dark. The car's headlamps showed me swathes of a colorless, undefined landscape: no fences, no walls, no hedges, no buildings. Just a vergeless road and each side of it, vague undulations of darkness» [2, с.3]

«Про графство Йоркшир я знала тільки з романів, причому з романів дев'ятнадцятого століття. Коли ми виїхали за межі міста, по дорозі нам майже не траплялося жодних ознак сучасного світу, тож цілком можна було принустити, що подорожую я не лише у провінцію, а й у минуле. Села з церквами, барами та кам'яницями вабили незвичністю і старовиною. Чим далі ми їхали, тим меншими ставали села, тим більшими – відстані між ними, аж поки поодинокі хутори не стали єдиними вкрапленнями серед голих зимових полів. А згодом зникли і хутори, а потім упала темрява. У світлі автомобільних фар мигтіли уривки якогось незрозумілого безликого ландшафту : ні тобі парканів, ні мурів, ні загорож, ні будівель. Лише дорога без чітких узбіч, а круг неї – темрява, що хвилями розпливалася навколо» [3, с.47]

У першому реченні перекладач не виправдано вдається до конкретизації: «novels from another century» перетворюються на «романи дев'ятнадцятого століття». Таким чином, частково руйнується авторський задум, адже в оригіналі оповіді не вживається жодної конкретної дати – чи то століття, десятиліття чи рік. Англійський прикметник «quaint» у перекладі розширився до словосполучення «вабити незвичністю і старовиною».

Існує невідповідність при перекладі словосполучення «isolated farmhouses». Переклад «поодинокі хутори» є невдалим, відбувається зайвий в цьому випадку процес одомашнення, оскільки слово «хутір», яке застосовується під час опису англійського графства Йоркшир, належить до українських реалій. Переклад «поодинокі ферми» звучав би набагато доречніше. Цілком нейтральне речення «it grew dark» в українському перекладі набуває нового метафоричного забарвлення – «упала темрява».

Час, в якому живе Маргарет Лі і в якому Віда Вінтер розповідає свою історію, ніяк не окреслюється: немає жодної дати, жодної деталі, яка б хоч якось характеризувала цей період. Завдяки тому, що існує контраст із минулим, цей час умовно можна назвати сьогоденням. Умовність полягає в тому, що події могли розгортатися як сьогодні, так і рік тому, десять, двадцять років тому.

У теперішньому час спливає рівномірно, чого не можна сказати про минуле, тобто історію, розказану письменницею. Тут час то прискорюється, то вповільнюється, то розширюється, то ущільнюється залежно від вагомості подій, які припадають на той чи інший період: можуть детально описуватися події, що відбувалися протягом дня, тижня (знайомство Ізабел з Роландом або експеримент, поставлений доктором Модслі та Естер над близнючками) та опускатися цілі роки (період від народження близнят Марш до моменту приходу гувернантки Естер).

Деякі літературознавці і перекладачі пов'язують назву роману «Тринадцята легенда» («The Thirteenth Tale») з ідіомою «The thirteenth stroke of clock», яка означає, що певні події минулого можна поставити під сумнів, оскільки мали місце певні прорахунки, неправильні твердження, або ж просто позначає щось невизначене, непевне, незрозуміле. Якщо керуватися цим припущенням, то можна зробити висновок, що роман сам по собі є спробою створити новий вигаданий хронотоп, в якому часопростір розкривається за власними законами, запровадженими авторкою. Не дивлячись на те, що в українському перекладі Володимира Горбатяка присутні деякі неточності, загалом, можна стверджувати, що друготвір є цілком адекватним щодо оригіналу і вдало відображає як просторово-часові рамки роману, так і його атмосферу в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М.М. *Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Вопросы литературы и эстетики* / М.М. Бахтин. – М.: «Художественная литература», 1975. – с. 234-407
2. Setterfield D. *The Thirteenth Tale*. – London: Orion Publishing Group, 2006. – 373 p.
3. Сеттерфілд Д. *Тринадцята легенда*: пер. з англ. В. Горбатяка. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. – 429 с.
4. Парубець А. С. До проблеми художнього часопростору в мистецтві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2009_55/Statti/19.html
5. Курицын В.Н. *Русский литературный постмодернизм* / В.Н. Курицын. – М.: ОГИ, 2000. – 288 с.
6. Коптілов В. *Першотвір і переклад* / В. Коптілов. – К.: Ранок, 1972. – 144 с.
7. Некряч Т. С. *Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів* / Т.С. Некряч, Ю. П. Чала. – [Для студентів перекладацьких факультетів вищих навчальних закладів: навчальний посібник]. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 200 с.
8. Корунець І. В. *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)* / І.В. Корунець. – [Підручник]. – Вінниця: Нова Книга, 2001. – 448 с.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2014 р.

А.Кисель, студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

**ВРЕМЯ И ПРОСТРАНСТВО В РОМАНЕ ДИАНЫ СЕТТЕРФИЛД
«ТРИНАДЦАТАЯ ЛЕГЕНДА» И ИХ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ
В УКРАИНСКОМ ПЕРЕВОДЕ**

В статье рассматриваются авторские способы выражения временных и пространственных характеристик романа Дианы Сеттерфилд «Тринадцатая легенда» и анализируются способы их передачи в украинском переводе. Сделан вывод о том, что роман является попыткой создать новый придуманный хронотоп, в котором время и пространство раскрываются по собственным законам.

Ключевые слова: *время, пространство, хронотоп, постмодернизм, анти-хронотоп, перевод.*

A.Kysil, Student,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

**TIME AND SPACE IN THE NOVEL «THE THIRTEENTH TALE»
BY DIANE SETTERFIELD AND THEIR REPRODUCTION
IN THE UKRAINIAN TRANSLATION**

The article reviews the author's means of expressing time and space characteristics in the novel by Diane Setterfield «The Thirteenth Tale» and analyses the ways of conveying them in the Ukrainian translation

Key words: *time, space, chronotope, postmodernism, anti-chronotope, translation.*

УДК 811.161.2' 1' 33 : 316.77

Климентова О.В., д.філол. н., доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

**ФАТИЧНА ФУНКЦІЯ МОВИ В АСПЕКТІ УСВІДОМЛЮВАНИХ
І НЕУСВІДОМЛЮВАНИХ ЧИННИКІВ КОМУНІКАЦІЇ**

Статтю присвячено аналізу фатичної (контактовстановлювальної) функції мови із залученням новітньої інформації про усвідомлені й неусвідомлені чинники комунікації. Особлива увага приділяється регулятивним чинникам мовленнєвого акту.

Ключові слова: *фатична функція, перемовний процес, тактика, стратегія, емотивна кореляція, маніпулятивна риторика.*

Як соціальне явище мова реалізує низку функцій. Вони неодноразово ставали об'єктом наукового осмислення мовознавців (Звєгінцев В., Калашникова Л., Мацьків П., Мозговий В., Степанов Ю., Якобсон Р. та ін.). Водночас напрацювання новітніх